

# PANELÁK: OBJEKT ESTETICKÝCH KONTROVERZÍ A TAKZVANÝCH HUMANIZAČNÍCH SNAH ■ A PANEL HOUSE: AN OBJECT OF AESTHETIC CONTROVERSIES AND SO CALLED HUMANIZING EFFORTS

Martin Veselý

Stěžejí najdeme prototyp sériové obytné výstavby, který by vyvolával tak odlišné názory mezi architekty a teoretiky architektury jako panelák. Škála názorů se rozprostírá od zpochybnování nemožnosti jejich rozsáhlé demolice po hluboké přesvědčení, že nejlepší panelová sídliště by se měla stát předmětem památkové ochrany. Osobní přístup k sídlištím do značné míry předurčuje názor architektů a teoretiků architektury na budoucnost panelových sídlišť a na způsoby jak je revitalizovat. Půvab paneláků spočívá podle architekta Ladislava Lábusa v jejich pravdivosti. V tom, že se nepokoušejí skrývat, čím opravdu jsou – produkty hromadné bytové výstavby inspirovanými modernismem. Historik architektury Rostislav Švácha přirovnává estetiku panelových sídlišť k estetice Mondrianových obrazů. Tyto estetické kvality by měly být respektovány během tzv. humanizací. Jinak bude v malém měřítku jednotlivých domů zničena jejich funkcionalistická estetika, ale pořád to budou paneláky. V měřítku celých sídlišť vede změt barev a tvarů k nahrazení monotónní šedi vizuálním chaosem. To není cesta k vytužené individualizaci, ale k jinému typu uniformity.

■ *Hardly any prototype of serial housing construction invokes so different opinions across the architects and theorists of architecture as a panel house. The scale of those opinions varies from regretting the impossibility of their extensive demolition to the conviction that the best housing estates should be covered under the system of monument preservation. Personal attitude to the housing estates determines significantly the opinions of the architects and theorists of architecture to the future of the prefabricated panel housing estates and to the ways how to revitalize them. The glamour of panel houses lays according to the architect Ladislav Lábus in their truthfulness. In the fact that they do not attempt to hide, what they actually are – the products of serial housing construction inspired by modernism. The historian of architecture Rostislav Švácha compares the aesthetics of housing estates to the aesthetics of Mondrian's paintings. These aesthetic qualities should be respected during the so called humanizations, otherwise their functionalistic aesthetics will be in the small scale of individual houses damaged, but they will still remain the panel houses. In the scale of the housing estates leads the farrago of colours and shapes to the replacement of the monotonous grey with a visual chaos. This is not a way to the wished individualization but rather to another type of uniformity.*

Panelová sídliště představují v České republice nedílnou součást prakticky každého města. Svou neodmyslitelnou přítomností ovlivňují obraz urbánní a suburbaní krajiny. Těžko bychom také hledali typ výstavby, který mezi odbornou i laickou veřejností vzbuzuje tak rozdílné reakce jako paneláky a sídliště. Možná právě proto zůstalo téma panelové výstavby ještě řadu let po sametové revoluci na okraji zájmu sociálních věd. V posledních zhruba deseti letech naopak zažívá sídlištní problematika v českých sociálních vědách období renesance. Přesto byl dosud jen velmi málo prozkoumán fenomén tzv. humanizace panelových sídlišť; navzdory své rozšířenosti a zásadnímu vlivu na podobu a vnímání sídliště.

Nejkomplexnější práci věnující se tomuto tématu je studie **Maroše Krivého** *Greyness and colour desires: the chromatic politics of the panelák in late-socialist and post-socialist Czechoslovakia* [3], v níž autor důkladně kriticky zkoumá jeden z nejdůležitějších aspektů humanizací sídlišť – jejich barevnost.

Předmětem první části tohoto eseje je zhodnocení názorů odborné veřejnosti na „panelákovou architekturu“, jak se vyvíjely od poloviny 90. let až do současnosti se zaměřením na ty tematické oblasti, které jsou alespoň nepřímě spjaty s jejím subjektivním estetickým vnímáním. V druhé části je pozornost obrácena k tzv. humanizacím paneláků, fenoménu prvořadého významu, neboť znamená zásadní proměnu tváře sídlišť. S pomocí výše nastíněného teoretického rámce je na konkrétních příkladech ukázáno, jakým způsobem panelová sídliště (ne)humanizovat.

## ZBOURAT NEBO CHRÁNIT?

Jedním z paradoxů panelové výstavby je, že v době, kdy vznikala největší sídliště a panelákové byty přibývaly po desetitisících ročně, byly modernistické ideje, které stály u jejich zrodu, stále otevřeněji zpochybnovány a počáteční entuziasmus budovatelů nových obytných souborů již vyprchal. Slovy architekta **Ladislava Lábusa** „*je patrné, že v 60. letech byla ještě stavěna s vírou a nadšením, ačkoli lidé měli míň peněz a technologie byly méně dokonalé. Zlom přišel na kon-*

*ci 60. a začátku 70. let. Životní úroveň byla vyšší, podobně jako standard stavebnictví, ale už z toho číší nezájem pramenící z nevíry a zklamání. Stal se z toho moloch, který nešlo zastavit“* [7].

Proto se nelze divit, že bezprostředně po sametové revoluci naplno zazněly hlasy volající nejen po neprodleném zastavení výstavby dalších paneláků, ale dokonce po jejich plošné asanaci. Např. architekt **Martin Rajniš** by nejráději paneláky hromadně boural ještě dnes. Připouští ovšem, že za stávající situace se nejedná o řešení reálné z ekonomického ani lidského hlediska. „*Panelák je pořad hrůzostrašný a vyhazoval bych ho do povětří, ale mám dnes větší soucit s lidmi, kteří v tom bydlí, a chápu, že ti lidé bydlet musí, že to nejde udělat švihnutím proutku.“* [12]

Pro sociálního ekologa **Bohuslava Blažka** představovala panelová sídliště děsivé výplody totalitarismu. „*Přiznám se, že od dětství mě jako noční můra pronásledovala vidina, že bych se někdy ocitl v některé z kolektivistických hrůz: dětský domov, povinná vojenská služba, vězení, bydlení na sídlišti, starobinec (...) stačila mi povinná školní docházka a jedna škola v přírodě. Považoval jsem všechna tato prostředí za varianty jednoho jediného zla – totality.“* [1]

Na opačném konci názorové škály pohledů na panelové domy a bydlení na sídlišti stojí architekti přesvědčení, že je nevyšší čas ta nejzdařilejší panelová sídliště začít památkově chránit. „*Už jenom proto, že dnes se nad paneláky ofrňujeme a stavíme domy, které často zdaleka nedosahují jejich uživatelských a možná ani estetických standardů.“* [10] Také podle **Davida Vávry** by se „*některé vybrané pasáže už teď měly chránit. Např. v Praze mezi Pankrácí a Pražským povstáním jsou paneláky krásně zasazené do terénu. Je vlastně dobré, když má panelák jednoduše a vnitřní pořádek. Samozřejmě mám na mysli paneláky z 60. a začátku 70. let. Ty z následujícího období byly odrazem rozkladu zhoubné ideologie“* [19].

**Ladislav Lábus** především varuje před jednostrannými odsudky, jež mohou vést k unáhleným rozhodnutím, a poukazuje na to, že averze vůči pa-

nelákům je zapříčiněna spíš jejich masovým rozšířením než reálnou architektonickou kvalitou a potenciálem. „Kdyby jich nebylo tolik, jistě bychom na ně nebyli tak alergičtí. (...) Jak bychom reagovali, kdybychom je prozatím nepoznali, kdybychom s nimi neměli vlastní zkušenost?“ [4] Poukazuje také na skutečnost, že názory společnosti na určitou dobu a její architekturu nejsou rozhodně neměnné. „Naše myšlení se vyvíjí. Za dvacet let se třeba paneláky stanou stejně atraktivní, jako je dneska Malá Strana. A jednou se určitě budou některé i památkově chránit.“ [6]

### OHYZDNÉ NEBO PRAVDIVĚ KRÁSNÉ?

Jsou panelové domy tupými obytnými krabicemi, které si zaslouží ochranu toliko jako mementa omylů modernistických urbanistických koncepcí a zhoubnosti totalitárních ideologií? Nebo jsou architektonickými díly s osobitým půvabem? V historicky, sociálně a kulturně podmíněných otázkách vkusu bezesporu nelze autoritativně prohlásit, že jedno stanovisko je správné a druhé chybné. Přesto alespoň na chvíli připustíme, že paneláky esteticky cennými objekty jsou. A pokusme se najít odpověď na otázku, v čem estetická hodnota panelových domů a z nich poskládaných obytných souborů spočívá.

Podle **Ladislava Lábusa** „v jejich pravdivosti, v pro nás zatím nesnesitelné opravdovosti reflexe své doby. Stydíme se za ně stejně jako se sportující a swingující funkcionalista styděl za ozdoby secesních klobouků svých rodičů“ [7]. Neboli v tom, že se ani nepokoušejí zastírat, čím jsou – produkty sériové výstavby, jejíž prioritou bylo v co nejkratším čase a za co nejméně peněz zajistit maximálnímu možnému množství lidí bydlení odpovídající standardům druhé poloviny 20. a nikoliv 19. století. V tomto smyslu pravdivé je i jejich přirovnání ke „králíkárnám“. Chápu ale, že většina obyvatel paneláků se jím cítí pohoršena, neboť útočí na důstojnost jejich domovů a tím nepřímou na jejich vlastní důstojnost.

Ladislav Lábus je přesvědčen, že paneláky se v mnohém „nepředstíravostí výrazu podobají lidové a průmyslové architektuře, která nám teprve nedávno, v době, kdy jsme si začali všimnout mizení přirozeného světa a způsobu života, mohla imponovat. Předtím jsme se za ni styděli a snažili ji přestavět do podoby městské architektury. Dnes neskrýváme svůj obdiv a úctu k této architek-

tuře. Tím, že nám imponuje její prostota, až chudoba a nepředstíravost výrazu, těžko nalezneme příklad ošklivé lidové architektury“ [4]. A nikde není psáno, že jako dnes obdivujeme a chráníme prostá stavení „lidové architektury“, za něž se styděli naši (pra)dědečkové, tak budou příští generace oceňovat až dojemnou upřímnost, s níž paneláky (za něž se dnes stydí mnoho lidí) odhalují účel své existence.

**Rostislav Švácha** přirovnává estetiku panelových sídlišť k estetice obrazů nizozemského abstraktivisty Pieta Mondriana. „Já totiž vím o té tajemné souvislosti mezi Mondrianovými abstraktními obrazy a paneláky. Mondriana mám rád, a jsem proto schopný akceptovat estetiku moderního sídliště. To naše v Praze-Modřanech, od architekta Josefa Kalouse mladšího, sice nepatří k nejlepším, a dokonce od Kalouse znám i jedno zdařilejší, v Praze-Krči. Mondrianovská estetika však v Modřanech přesto funguje. Jednotvárné povrchy dánské stavebnice Larsen-Nielsen umocňují geometrickou čistotu hranolových domů. Od svítání do soumraku se mění skladba ozářených a zastíněných ploch. Ve stovkách a tisících jakoby slepených oken bez tradičního přičkování se zrcadlí blankytná modř oblohy a růžová a zlatá barva červánků. Hodiny můžete pozorovat z kuchyně a obýváku. Když ráno pospícháte na tramvaj nebo na autobus, konfigurace hranolů se rozhybávají, mění se jejich zákryty, zužují a rozšiřují se škvíry mezi domy. Rád bych si o tom pořídil fotografické záznamy. Je to Mondrian zdynamizovaný, jdoucí za původní záměr holandského abstraktivisty.“ [16]

### JAK (NE)HUMANIZOVAT PANELÁKY

„Lituji, jak málo lidí tento estetický rozměr sídlišť vnímá. Lituji také, jak málo lidí se hrozí nebezpečí tzv. humanizace, rozličných pseudopostmodernistických nástaveb na plochých střeších paneláků. Taková humanizace zničí to jediné, v čem sídliště esteticky povýšila nad byrokratickou tupost a ekonomickou krátkozrakost metod, které rozhodly o jejich vzniku, a nad neuvěřitelnou surovost a brutalitu svého stavebního provedení. Zničí Mondriana,“ pokračuje ve svém rozjímání o sídlišťích **Rostislav Švácha**, jehož výrok navozuje ústřední téma druhé části tohoto eseje – kritickou reflexi tzv. humanizace paneláků a otázku, nemůže-li v určitých případech napáchat víc škody než užítku.

„Zdá-li se, že nelze v tomto případě nic pokazit, dlužno konstatovat, že všechno může dopadnout ještě hůře, než je tomu dnes. Je totiž otázkou, zda město plné domů s rozvernými šaškovskými čepicemi je ještě tou „dobrou adresou“. Dům-klaun, dům-šašek, dům-kašpar jako místo pro nezávaznou dovolenou u moře snad, jako místo pro život stěží. A tak nezbyvá než se trpělivě tázat, co za těmi touhami po šikmých střeších je. A postupně odkrývat, že jde o hledání identity a individuality. (...) Nic proti barvám – ale snad všem je jasný rozdíl mezi zmalovanou prostitutkou a decentně nalíčenou dámou. Ty paneláky na tom nejsou zase tak špatné, aby na sebe musely upozorňovat už jenom pruhy přes obličej. Tím spíše, že jako dámy pochybné pověsti dnes vypadají některé novostavby.“ [11]

Proč tak často vidáme, jak se z decentních dam stávají lehké ženy a z distingovaných pánů potrhlí kašpaři? Anebo méně obrazně, proč si tolik obyvatel přeje, aby „jejich“ panelák hrál zářivými barvami nebo měl sedlovou střechu?

Zprvu, protože většina obyvatel sídlišť touží svůj dům individualizovat. Chce jej vymanit z nudné šedivosti, v paměti mnoha obyvatel spojené s šedivostí doby, kdy byly tyto domy stavěny. Protože nyní je to opravdu jejich (privatizovaný) dům, tak mohou. Této poptávce vycházejí rády vstříc firmy zabývající se rekonstrukcemi a zateplováním paneláků [3]. A kdo by odolal, když vzorníky nátěrů obsahují stovky veselých barev lákajících k použití?

Zadruhé, ve snaze odlišit se si většina vlastníků neuvědomuje, že „nahodilé maskování uniformity i velikosti jednotlivých domů barvami ze zmrzlinařského pultu vede ve výsledku k chaosu a uniformitě ještě větší“ [8].

Architekt **Josef Pleskot** varuje, že „jakmile se začnou paneláky omalovávat jako hračky, stávají se z nich jiné domy, než ze své podstaty jsou. Je to špatné, jde o základní nepochopení jejich kvality. Jejich podstata by měla být spíš rozvíjena a neměly by být degradovány na legrační domy. Panelákům škodí nepromyšlené způsoby zateplování a celování fasád, kdy se vytrácí jejich elementárnost, celkový výraz – jeho složenost a rozebíratelnost“ [9].

Jedná se bohužel o marnou snahu popřít modernistické kořeny panelové výstavby, přesto se tak děje opakovaně. V tomto kontextu je zcela pochopitelné volání některých architektů po zavedení pravidel pro barevnost a tektoni-





ku panelákových fasád, „aby se sídliště během pár let nezměnila ze své monotónnosti a šedi v pestrobarevný kýč“ [14]. Jedním dechem je ale nutné dodat, že regulace tohoto typu bývají veřejností přijímány s nelibostí. Obzvláště v zemi, kde většina občanů ještě pamatuje léta, kdy se jednalo o nás bez nás. Proto zdůrazňuji, že stanovená pravidla by měla být výsledkem konsenzu mezi místními obyvateli, odborníky a zástupci úřadu, který bude následně na respektování dohody dohlížet. A měla by být natolik obecná, aby dávala dostatečný prostor pro invenci při vytváření detailů.

Některé radnice, jmenujme například Plzeň–Slovany nebo Praha 11 (Jižní Město), završily rozpoznaly tuto hrozbu a začaly přijímat alespoň základní regulační opatření. Nejčastěji se jedná o dohodu, jaké barevné odstíny a vzory smějí vlastníci panelových domů v konkrétních obytných souborech či superblockech použít. Přijetí těchto směrnic je

nicméně jen dobrým výchozím předpokladem úspěšné humanizace sídliště, nikoliv zárukou skutečně kvalitních realizací. Na mnoha sídlištích už je bohužel pozdě.

### PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE

Jak tedy paneláky humanizovat? Především bychom se za ně měli přestat stydět. A raději je snad nehumanizovat vůbec než jim nasazovat roztodivné klobouky a odívat je do strakatých šatů. Marnost tohoto úsilí je nejočividnější na nástavbách panelových domů. „Když postavíte na geometrickém panelovém domě pseudobarokní střechu, dáte mu ránu, geometrickou estetiku zničíte, ale nepřestane to být panelák. Má jen pseudobarokní klobouk.“ [17]

Krátce řečeno, nejpovedenější nástavby panelových domů jsou ty, které se syrový projev svého hostitele nepokoušejí maskovat a snaží se na něj co nejlíp navázat ve prospěch celku.

Jedním z nejlepších příkladů převedení této myšlenky do praxe je dvoupodlažní nástavba na původně šestipatrovém paneláku v Přeštické ulici v Praze–Hostivaři [2]. Tato realizace zároveň svým prostým bílo-modro-šedým řešením se ctí dostala i druhému základnímu předpokladu úspěšné humanizace – jednoduchosti a uměřenosti při volbě barevného provedení. Vystouplé hmoty nástavbových schodišť pak nejenže nárpaditým způsobem člení jinak fádni severní stranu domu, ale zároveň vytvářejí v sídlištním prostředí tolik prospěšný rozlišující znak – zapamatovatelnou (nikoliv však samoučelnou a z dálky do očí bijící) ikonu.

To neznamená, že použití barev je a priori špatné. Koneckonců barevné panely nebo abstraktní vzory se na fasádách paneláků uplatňovaly přinejmenším od konce 70. let [3]. Barvy a vzory by ale neměly plnit úlohu maškar zakrývajících (a ve výsled-

#### Literatura:

- [1] BLÁŽEK, B. Sídlíště. Zrcadlo nastavené době. *Umění a řemesla*. 1998, č. 4, s. 40–47.
- [2] DREXLER, P. Nástavba malometrážních bytů na panelový dům v Praze–Hostivaři. *Architekt*. 2004, č. 10, s. 42.
- [3] KRIVÝ, M. Greyness and colour desires: the chromatic politics of the panelák in late-socialist and post-socialist Czechoslovakia? *The Journal of Architecture*. 2015, Vol. 20, No. 5, s. 775–802.
- [4] LÁBUS, L. Anketa: ptáme se architektů. *Architekt*. 1997, č. 22, s. 50–53.
- [5] LÁBUS, L., MAREŠ, D., PRÁŠILOVÁ, D. Barevnost panelových domů na sídlišti Bohnice. *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 32–33.
- [6] LÁBUS, L. O primitívech v české krajině. *Magazín Pátek LN*. 2004, č. 1, s. 4–9.
- [7] LÁBUS, L. Šokující pravdivost paneláků: důvod k obdivu nebo k nenávisti? *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 47–52.
- [8] PIŠTĚK, P. Nástavba malometrážních bytů na panelový dům v Hostivaři: a kam jsme došli. *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 26.
- [9] PLESKOT, J. Josef Pleskot: Nejvýznamnější český architekt posledních dvaceti let. Rozhovor. *HN, IHNED.CZ* [online]. [cit. 2009–10–29]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-38843890-josef-pleskot>
- [10] PLICKA, I. Humanizace sídlišť očima architekta. *Moderní obec* [online]. 2004, č. 2, s. 9–10. Dostupné z: <http://moderniobec.ihned.cz/c1-13918140-humanizace-sidlist-ocima-architekta>
- [11] PLICKA, I., SEDLÁK, J., SEDLÁK, M. Jižní Město. Urbanistická studie centra Jižního Města. *Architekt*. 1997, č. 22, s. 17–26.
- [12] RAJNIŠ, M. Dělat domy tak, jako se malují obrazy. *HN, IHNED.CZ* [online]. [cit. 2007–1–26]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-20277490-martin-rajnis-delat-domy-tak-jako-se-maluji-obrazy>
- [13] ŠPAČKOVÁ, E. Fasáda domu na sídlišti – krajina veřejná nebo soukromá? [online]. Dostupné z: <http://www.cenapp.cz/cz/index.php?page=rozhovory/ing-arch-eva-spackova>
- [14] ŠRÁMKOVÁ, J. Obrázky na fasádách plzeňských paneláků dráždí architektury i radnici. *iDNES* [online]. [cit. 2010–10–9]. Dostupné z: [http://plzen.idnes.cz/obrazky-na-fasadach-plzenskych-panelaku-drazdi-architektury-i-radnici-11y-/plzen-zpravy.aspx?c=A101008\\_1463061\\_plzen-zpravy\\_alt](http://plzen.idnes.cz/obrazky-na-fasadach-plzenskych-panelaku-drazdi-architektury-i-radnici-11y-/plzen-zpravy.aspx?c=A101008_1463061_plzen-zpravy_alt)
- [15] ŠVÁCHA, R. Druhý život pro sídliště. Anketa. *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 55–57.
- [16] ŠVÁCHA, R., LÁBUS, L., KRAUS, D., VORLOVÁ, M. Sídlíště – díl druhý. Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla*. 1998, č. 4, s. 49–52.
- [17] ŠVÁCHA, R. Stojí za to sídliště hájit. *A2*. 2007, č. 4, s. 20–21.
- [18] ŠVÁCHA, R. Ze sídliště neodejdu. *Reflex* [online]. 2000, č. 50, s. 22–26 [cit. 2011–12–13]. Dostupné z: <http://www.jedinak.cz/stranky/txtsvacha.html>
- [19] VÁVRA, D. Architektura se nedá obejít. Určuje totiž život. *ASB-portal.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.asb-portal.cz/architektura/architekti/david-vavra-architektura-se-neda-obejit-urcuje-totiz-zivot>



4



5

Obr. 1 Panelák se špičatou čepicí v Nosické ulici v Praze-Strašnicích (foto: autor) ■

Fig. 1 Panel house with pointed hat in the Nosická street, Prague-Strašnice (photo: author)

Obr. 2 Severní strana diskutovaného panelového domu v Přeštické ulici (realizace projektu: 2003 a 2004) (foto: autor, 2011) ■

Fig. 2 Northern side of the discussed panel house in the Přeštická street (realized 2003-2004) (photo: author, 2011)

Obr. 3 Typický příklad „humanizace“ fasády, která nerespektuje funkcionalistickou podstatu domu a ignoruje jeho tektoniku (foto: autor) ■ Fig. 3 Typical example of „humanization“, which does not respect the

functionalistic nature of the house and ignores its tectonics (photo: author)

Obr. 4 Revitalizace panelového domu na sídlišti Praha-Bohnice (architektonický návrh: Lábus, Mareš, Prášilová, 2009) (zdroj/source: <http://hn.ihned.cz/c1-47407780-panelak-je-panelak-je-panelak>) ■

Fig. 4 Revitalization of a panel house in Prague-Bohnice housing estate (design: Lábus, Mareš, Prášilová, 2009)

Obr. 5 Ojedinele puristicky a s ohledem na harmonii celku regenerované panelové domy v ulici Pod Strání v pražských Strašnicích. Ze vzdálenosti, z níž byla pořízena tato fotografie, si jen stěží povšimnete, že dům v popředí – na

rozdílu od zbytku řady – „humanizaci“ fasády zatím neprošel. Tento pohled už je dnes bohužel minulostí. Dům v popředí dostal oranžový nátěr a třetí dům v řadě je šmolově modrý (foto: autor, 2010) ■ Fig. 5 Rarely purist and with respect to the harmony of the whole regenerated panel houses in the Pod Strání street in Prague-Strašnice. From the distance of this photography you can hardly recognize that the facade of the first house in the line was – in contrast to the other three – not „humanized“. This view is unfortunately the past. The house at the front got an orange coat and the third house in the row is smurfs blue (photo: author, 2010)

ku obyčejně karikujících) architektonickou podstatu svých panelových nositelů. Kámen úrazu humanizačních snah nevězí v naprosto pochopitelné snaze obyvatel vymanit svůj dům z monotónní panelové šedi a nepřehlédnutelným způsobem ho individualizovat, ale v neuváženosti a divokosti mnohých provedení. Výsledkem zkombinování několika křiklavých „umělých“ barev a/nebo nevhodného uplatnění grafických prvků na fasádě zpravidla bývá bizarní kompozice neladící s okolními budovami „vyšňořenými“ v jiných pestrobarevných šatech či ostře kontrastující se sousedními paneláky stále zahalenými do triviální šedi.

Naopak když se s barvami pracuje uvážlivě a zvolené výtvarné řešení respektuje původní tektoniku objektu, lze dosáhnout výsledku, který uspokojí jak obyvatele bažící po větší barevnosti sídliště, tak odborníky pokládající „divoké“ humanizace za devastaci veřejného prostoru. Příkladem takové dobré praxe je revitalizace sáhodlouhých paneláků v pražských Bohnicích. Architektům z ateliéru Ladislava Lábusa se zde podařilo zachovat čistotu linií původní „panelové skládačky“ a zároveň použitím promyšlené barevné kompozice rozčlenit do té doby jednolitou, stereotypní fasádu. Tím docílili vkusného oživení

a optického zmenšení objektu – tedy jeho polidštění v pravém smyslu slova [5]. Neméně příznivého estetického dojmu může však být dosaženo humanizační fasády provedenou v jedné decentní barvě – zejména u paneláků věžového typu. Obzvláště nejedná-li se o solitérní výškové objekty, ale o linie několika věžových domů.

## ZÁVĚR

Zbývá tedy položit si otázku, proč jsou výsledkem humanizací paneláky svítící zářivými barvami, pomalované roztočnými geometrickými vzory, ba i rozměrnými vyobrazeními plameňáků, dělníků na lešení či květin jako na sídlišti Plzeň-Slovany. Argument, že jejich obyvatelé chtějí svůj dům individualizovat, odlišit jej od dalších domů v monotónní struktuře sídliště a že odmítají, aby jim někdo mluvil do toho, jak to mají udělat, není dostačující. Fasády domů v secesních ulicích (i dále do minulosti) také mají různé barvy a vzory fasád. V čem je tedy rozdíl? Ve schopnosti (či ochotě) stavitelů vycítit, jaká barva a jaký vzor jsou ještě v kontextu dané ulice vhodné a jaké už ne. Jedná se tedy o jakési intuitivní estetické citění a uměřenost, hodnoty, s nimiž se, jak připomíná Lábus, setkáme i u velmi prosté lidové venkovské architektury. Zdá se, že v pozdní době pa-

nelákové se tento „cit pro architekturu“ rychle vytrácí. Nebude-li v našich dětech a vnoučatech opětovně pěstován, může to mít nepříjemné dopady nejen na podobu panelových sídlišť (u nichž podle velké části české společnosti není – v rozporu s míněním autora tohoto textu – z estetického hlediska co pokazit), ale i na vztah ke staršímu architektonickému dědictví a na estetickou kvalitu „průměrné“ nové architektury.

Na úplný závěr bych rád čtenáře seznámil s výsledkem ankety portálu idnes.cz [14], v níž se redaktoři ptali čtenářů, zda jim vadí výše zmíněná výtvarná díla na fasádách paneláků na sídlišti Slovany. Poměr odpovědí vadí:nevadí byl 153:438. Opravdu není co pokazit?

Tento článek vznikl v rámci projektu „Panelová sídliště v České republice jako součást městského životního prostředí: Zhodnocení a prezentace jejich obytného potenciálu“, podpořeného Ministerstvem kultury v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), identifikační kód projektu: DF13P01OW018.

Mgr. Martin Veselý, Ph.D.  
nezávislý výzkumník  
e-mail: vesemak@volny.cz

